

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан філософського факультету
КАРПЕНКО І. В.
(П.І.Б. керівника)
“ 16 ” вересня 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ПРОЄКТ ПРОСВІТНИЦТВА І ЄВРОПЕЙСЬКІ РЕВОЛЮЦІЇ
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____
галузь знань _____ 03 гуманітарні науки _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ 033 – філософія _____
(шифр і назва)
освітня програма _____ Європейські студії _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ за вибором _____
(обов'язкова/за вибором)
факультет _____ філософський _____

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

“ 16 ” червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Перепелиця О.М.**, доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора
Й.Б. Шада

Протокол № 10 від 01 червня 2023 року

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б. Шада

підпис

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

Гарант освітньої програми

підпис

Наталія ЗАГУРСЬКА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 14 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

підпис

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “ПРОЄКТ ПРОСВІТНИЦТВА І ЄВРОПЕЙСЬКІ РЕВОЛЮЦІЇ” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр спеціальність 033 філософія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення майбутніх фахівців з ідеями Проекту просвітництва та його філософськими рецепціями, а також розгляд їх впливу на європейські революції, що спричинили формування європейських цінностей і громадянського суспільства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є ознайомлення студентів з основними тенденціями розвитку ідей Просвітництва та особливостями їхнього впливу на соціокультурну і політичну ситуацію в Європі; формування у студентів цілісного бачення динаміки просвітницької думки, її впливу на революційні зміни в сучасній Європі.

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	5-й
Семестр	
8-й	10-й
Лекції	
20 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
20 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
80 год.	76 год.
Індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні набути наступні *компетентності*:

ФК2. Здатність аналізувати актуальні проблеми сучасності, використовуючи гуманітарні, суспільно-історичні знання, зокрема з розвитку європейської культури/цивілізації.

ФК5. Здатність організувати та брати участь в інтелектуальних дискусіях на засадах діалогу, відкритості й толерантності, зокрема зі світоглядних, етичних проблем, філософських засад європейської інтеграції.

ФК10. Здатність планувати, організувати та проводити культурно-виховну роботу, зокрема з питань євроінтеграції, усвідомлюючи сенс філософії, її дисциплінарного розмаїття та місця в системі культури.

ФК11. Здатність використовувати базові філософські, гуманітарні знання в процесі консультування із суспільно-політичних, етичних, ідеологічних проблем, зокрема з урахуванням ціннісних, соціокультурних, правових засад ідеї Європи та розуміння специфіки, векторів європейської інтеграції.

ФК14. Здатність до розуміння зв'язків між проблемами сьогодення та минулого в контексті європейської історії, культури, цивілізації, права тощо.

ФК15. Здатність використовувати набуті знання в практиці гнучкої інтеграції в європейське суспільство, зокрема в європейській освітній простір.

Отримати наступні *результати*:

ПРН13) Бути спроможним до організації та проведення заходів культурно-вихованого спрямування, популяризації досягнень сучасної філософської думки, також ідей і цінностей європейської культури серед різних соціально-професійних верств населення.

ПРН14) Бути спроможним до критичної оцінки і прогнозування суспільно-політичних і культурних подій і явищ на підставі належного обсягу соціально-гуманітарних і професійно-філософських знань, надання консультативних послуг державним установам та громадським організаціям, зокрема з питань філософських, політичних, етичних, ціннісних, соціокультурних, правових засад ідеї Європи та європейської інтеграції.

ПРН17) Мати спроможність до гнучкої інтеграції в європейське суспільство і європейський освітній простір.

ПРН18) Мати спроможність до ведення фахового діалогу із світоглядних, етичних проблем, філософських засад європейської інтеграції, порівняльного аналізу актуальних проблем сучасності та минулого в контексті європейської історії

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Проєкт/епоха/проєкції просвітництва і концептуалізація революції

«Проєкт Просвітництва» та його доля в ХХ ст. Предмет, структура та завдання курсу. Неоднозначність Просвітництва. Сенс питання «Що таке Просвітництво?» Питання про Просвітництво як історичну долю людства (Т. Адорно, М. Хоркхаймер, П. Слотердайк). Просвітництво як тенденція: «діалектика Просвітництва». Просвітництво як модель, епоха, етос, проєкт. Історичність Просвітництва. Негативне визначення Просвітництва: «вихід з-». Загальна доля / приналежність до єдиної історії. Aufklärung і Гаскала; Кант і Мендельсон. Неповноліття: власна провина і відповідальність. Просвітництво і Революція. Що таке революція? Переворот і революція. Старий порядок і революція. Історія європейських революцій.

Тема 2. Версії/проєкції Просвітництва і просвітницькі медіації

Неоднорідність, множинність Просвітництва. Проєкт Просвітництва як Проєкт Модерну. Просвітництво як політичний проєкт. Медіації і медіуми просвітництва. Медіуми мови, грошей і сексу. Просвітництво як фантазм бажання, пошук нового і повернення до засад буття.

Тема 3. Метанаративи Модерну і революційні рухи.

Шість модерних метанаративів. Епістемологічний метанаратив і науково-технічна революція. Етичний метанаратив, демократія, громадянське суспільство і свобода слова. Естетичний метанаратив і мистецькі революції. Економічний метанаратив, ринкова економіка і буржуазні революції. Еротичний метанаратив і сексуальна революція. Екологічний метанаратив і сучасна екологічна свідомість.

Тема 4. Сучасні революції і майбутнє Проекту просвітництва.

Від Французької революції до сучасних революцій. Поширення просвітницьких ідей і глобалізація. Ціннісні і культурні зсуви. Захід і Схід. Суспільство ризику. Економічні і ціннісні кризи. Перспективи Європи/просвітництва.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	л б.	інд .	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Проект/епоха/проекції просвітництва і концептуалізація революції	30	4	6			20	20	2	2			16
2. Версії/проекції Просвітництва і просвітницькі медіації	30	6	4			20	30	4				26
3. Метанаративи Модерну і революційні рухи	30	6	4			20	20	2				18
4. Сучасні революції і майбутнє Проекту просвітництва	30	4	6			20	20	2	2			16
Усього годин	120	20	20			80	90	10	4			76

4. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Проект/епоха/проекції просвітництва і концептуалізація революції	6	2
2	Версії/проекції Просвітництва і просвітницькі медіації	4	
3	Метанаративи Модерну і революційні рухи	4	
4	Сучасні революції і майбутнє Проекту просвітництва	6	2
	Разом	20	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
1	Підготовка до семінарських занять, опрацювання літератури Підготовка тез та виступів з доповіддю	20	18
2	Підготовка відповідей на контрольні питання	20	18
3	Підготовка творчої роботи, реферату, рецензії	20	20
	Підготовка до заліку	20	20
	Разом	80	76

6. Індивідуальні завдання

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, метод проблемного викладу, евристичний, дослідницький, дискусійний

8. Методи контролю

Поточний контроль

- Оцінювання ступеню активності студентів та якості їх виступів та коментарів при проведенні дискусій на семінарських заняттях.
- Оцінювання творчих індивідуальних завдань (рецензія)
- Оцінювання письмових відповідей на теоретичні питання проблемного характеру (контрольна робота).

Підсумковий контроль (іспит)

Перевірка розуміння студентами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Екзаменаційна (денна)/залікова (заоч.) робота	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Разом		
15	15	15	15	60	40	100

Критерії оцінювання:

Рахується відвідування і участь у лекціях (до 2-х балів кожна лекція).

Участь в семінарських заняттях передбачає виступи з доповідями, аргументованими коментарями щодо проблем, що обговорюються на семінарі, і передбачає можливість отримати до 10 балів за семінар.

Критерії отримання високої оцінки наступні:

- знання та використання відповідних філософських джерел, різних підходів для аналізу заявленої проблеми;
- повнота відповіді;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;

- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Додаткові біли надаються за завчасно підготовлену рецензію джерела зі списку літератури, яка оцінюється до 20 балів. **Критерії оцінки:**

- логічна структура рецензії, яка розкриває особливості побудови і складові змісту тексту першоджерела (1-3 бали);
- виокремлення ключових концептів, методів, особливостей теоретичної дослідницької авторської стратегії (1-3 бали);
- підбір актуальних цитат, які висвітлюють, конкретизують зміст першоджерела (1-3 бали);
- виділення висновків, ключових концептуальних тез автора тексту (1-3 бали);
- наявність аргументованих власних коментарів і висновків (1-4 бали)

об'єм рецензованого тексту (до 50 стор. – 2 б., 60-100 стор. – 3 б., понад 120 стор. – 4 б.)

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	
90 – 100	відмінно	
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	

10. Рекомендована література

Основна література

Гобсбаум Е. «Третій світ» і революція // Вперед. <https://vpered.wordpress.com/2012/10/18/hobsbawm-third-world-and-revolution/>

Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. Київ: Ваклер, 1996. С. 62-94.

Кант І. Відповідь на питання «Що таке Просвітництво? / Пер. з нім. І. Іващенко // <https://blog.wordlix.com/vidpovid-na-pitannia-shcho-takie->

Кант І. Відповідь на питання: що таке просвітництво? // «Всесвіт» (Київ). 1989. № 4. С. 135—138.

Петровіч Г. Філософське поняття революції // Вперед. <https://vpered.wordpress.com/2021/04/08/petrovic-concept/>

Пінкер Ст. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки і прогресу. К.: Наш формат, 2019.

Слотердайк П. Критика цинічного розуму: Пер. з нім. К.: Тандем, 2002.

Токвіль, А. де. Давній порядок і Революція / З фр. пер. Г. Філіпчук. К.: Юніверс, 2000.

Допоміжна література

- Арендт Х. Джерела тоталітаризму. К.: Дух і літера, 2002.
- Винайдення традиції / За ред. Ерика Гобсбаума і Теренса Рейнджера / Пер. з англ. Микола Климчук. К.: Ніка-Центр, 2005.
- Возняк Т.С. Цивілізація очікування // Возняк Т.С. Тексти та переклади. Х.: Фоліо, 1998. С. 231-248.
- Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. К., 1998.
- Кримський С. Межа тисячоліть – зміна вимірів історії // Вісник НАН України. 1999. № 7. С. 3-12.
- Джон Лок, Два трактати про правління; пер. Павло Содомора. Київ: Наш Формат, 2020.
- Макінтайр А. Після чесноти: Дослідження с теорії моралі. К.: Дух і Літера, 2002.
- Мамалуй О.О. Кінці без кінця, або ситуація “пост(недо)модерну” // Постметодика. 1996. № 1 (11). С. 2-7.
- Маркс К., Енгельс Ф. Маніфест комуністичної партії / Пер. з нім. Київ: Вперед, 2010.
- Маркузе Г. Перегляд поняття революції // Вперед. <https://vpered.wordpress.com/2010/12/16/marcuse-re-examination/>
- Перепелиця О. М. Метафізичний просак: людина між культурою і природою // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2012. № 992. С. 34–43.
- Clark, J. C. D., ed. Burke E. Reflections on the Revolution in France. A Critical Edition. Stanford University Press, 2001.
- Israel J. Radical Enlightenment: Philosophy and the Making of Modernity, 1650-1750. Oxford; New York: Oxford University Press, 2001.
- Israel J. Enlightenment Contested: Philosophy, Modernity, and the Emancipation of Man. New York: Oxford University Press, 2006.
- Robertson R. The Enlightenment: The Pursuit of Happiness, 1680-1790. Allen Lane, 2020.
- This Is Enlightenment / Ed. Clifford Siskin, William Warner. University of Chicago Press, 2010.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Навчальні програми кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада: http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/tpf_program.html
2. Сайт журналу «Філософська думка»: <http://journal.philosophy.ua/news>

Критерії оцінювання:

Рахується відвідування і участь у лекціях (до 2-х балів кожна лекція).

Участь в семінарських заняттях передбачає виступи з доповідями, аргументованими коментарями щодо проблем, що обговорюються на семінарі, і передбачає можливість отримати до 10 балів за семінар. Критерії отримання високої оцінки наступні:

- знання та використання відповідних філософських джерел, різних підходів для аналізу заявленої проблеми;
- повнота відповіді;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Додаткові біли надаються за завчасно підготовлену рецензію джерела зі списку літератури, яка оцінюється до 20 балів. **Критерії оцінки:**

- логічна структура рецензії, яка розкриває особливості побудови і складові змісту тексту першоджерела (1-3 бали);
- виокремлення ключових концептів, методів, особливостей теоретичної дослідницької авторської стратегії (1-3 бали);
- підбір актуальних цитат, які висвітлюють, конкретизують зміст першоджерела (1-3 бали);
- виділення висновків, ключових концептуальних тез автора тексту (1-3 бали);
- наявність аргументованих власних коментарів і висновків (1-4 бали)
- об'єм рецензованого тексту (до 50 стор. – 2 б., 60-100 стор. – 3 б., понад 120 стор. – 4 б.)

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Питання про сутність Просвітництва. Французьке і німецьке просвітництво.
2. Що таке просвітництво? Від І. Канта до М. Фуко.
3. Проєкт Модерну і Просвітництво. Ю. Габермас.
4. Основні характеристики Просвітництва за Фуко/Бодлером.
5. Aufklärung і Гаскала; Кант і Мендельсон.
6. Неоднорідність, множинність Просвітництва
7. Діалектика просвітництва.
8. Неоднорідність, множинність Просвітництва.
9. Медіації і медіуми просвітництва.
10. Метанаративи Модерну і революційні рухи.
11. Епістемологічний метанаратив і науково-технічна революція.
12. Етичний метанаратив, демократія, громадянське суспільство і свобода слова.
13. Естетичний метанаратив і мистецькі революції.
14. Економічний метанаратив, ринкова економіка і буржуазні революції.
15. Еротичний метанаратив і сексуальна революція.
16. Екологічний метанаратив і сучасна екологічна свідомість.
17. Сучасні революції і майбутнє Проєкту просвітництва.
18. Поширення просвітницьких ідей і глобалізація. Захід і Схід.